

Heigoa e Puipuiaga he Tau Fuata ne Fakafolau?

HEIGOA e puipuiaga he tau fuata ne fakafolau, keli, po ke ta mate ni e ia a ia? Lahi mahaki e keli/ta mate ni e ia a ia ke he motu nei ko Niu Silani he 15 ke he 24 e tau tau he moui. Tokoluga hake e talahauaga nei ke he motu nei a Niu Silani ka fakatata atu ke he tau motu he OECD. Ko e talahauaga nei moua mai ha ko e tau kumikumiaga he tau 1999.

- ✧ 119 e tau fuata 14-24 he tau tau moui ne fakafolau he tau 1999.
- ✧ Tokoluga atu e atuhau fuata ne mamate he tau 1999 ke he tau 1980.
- ✧ Tokoluga lahi e atuhau fuata taane ne mamate ke fakatatai ke he atuhau fuata fifine.
- ✧ Tokoluga e numela he tau mamate pehe nei ke he tau Maori ka fakatatai ke he falu a kautu.
- ✧ Tokoluga a lautolu ne fia manako ke fakafolau, ki a lautolu kua mamate pauaki ha kua manako ke fakafolau.
- ✧ Tokoluga ae atuhau fifine fuata ne taatu ke he fale gagao ha ko e tau kafokia taute ni e ia/lautolu ka fakatatai ke he tau fuata taane.

TAU 1988, ne tohia ai he Fakatufono Niu Silani e taha Puipuiaga ma e tau fuata, ha ko e tau talahauaga oti ia. Ua e talahauaga/fakaakoaga nei ne tohia he Fakatufono, *In Our Hands/Ha ia he tau Lima ha Tautolu* mo e tohia Faka-Maori, *Kia piki te Ora o te Taitamariki* po ke Matakau puipui he tau Fuata ne fakafolau, ne tohia e tau puhala/tau fakaakoaga ke puipui aki mo e nakai fakahoko po ke taofi e manaako he fuata ke fakafolau. Ko e talahauaga nei foki ke fakaako e tau fuata mo e nakai tokoluga a lautolu kua manako ke fakafolau e tau moui ha lautolu.

Tau Fuata Fakafolau – Tau Talahauaga:

- ✘ Nakai mitaki/hako e manamanatuaga
- ✘ Hogohogo ne manava po ke hauhaua, lekua ha ko e inu he kava mo e falu a vai kona
- ✘ Kua lali a ia fakamua ka e nakai fakahoko
- ✘ Tau lekua faka-magafaoa
- ✘ Nakai mafola e tau fakaakoaga
- ✘ Tau lekua fakafofo (mavehevehe mo e magafaoa, mauku e magafaoa)
- ✘ Manatu ohooho po ke fakaohooho/hogohogo manava ha kua fakafolau, folau e matakainaga (taha he magafaoa po ke haana fakanimoto)
- ✘ Tau kanava akau kua toka fakahanoa he kaina (tau fana, tau vai kona/fakakona).

Tau Fuata Fakafolau – Tau Puipuiaga

Fuata fia mate/folau/keli e ia a ia/tau puipuiaga loga e tau puhala ke puipuiaki e lekua nei. Ko e tau talahauaga pehe nei ne maeke i a lautolu ke lagomataiaki e tau fuata kua fia mate/folau po ke keli ni e ia a ia. Hanei falu he tau talahauaga ia :

- ✘ Lagomataiaga he magafaoa mo e takatakai motu/maaga
- ✘ Talahauaga faka-Atua/moui he Kerisiano – akoako mo e moui Ekalesia
- ✘ Lagomatai he tau pulotu nei i tua/fafo, tau faiaoga, po ke tau kapitiga mo e falu foki
- ✘ Tau matua magafaoa, matakau leveki tagata ne leveki mo e fakatumau e tau puhala mafola ma e moui
- ✘ Iloa e Aga Motu
- ✘ Lotomatala ke kumikumi/huhu e kamataaga he lekua.

www.spinz.org.nz

Manatu:

Ka eke ke loga e tau lekua ke fakalavelave mo e tauhele aki e moui ti pihia foki ni e faka-ohooho e moui he atuhau fuata ke keli/ta mate ni e ia haana moui.

Ha ha i ai e manamanatuaga falu a magaaho ko e fia mate po ke nakai, ha ha i ai ha lagomataiaga ti mukamuka i a ia ke fia mate po kua fakahoko ni e keli/ta mate ni e ia a ia. Ko e tau talahauaga pehe nei ne uka lahi ke kitia mo e iloa e tonu he haana fia mate.

Tau fuata - lautolu ne 15-24 e tau tau he moui

Keli - ta mate ni e ia a ia, folau, tau pega, ko e talahauaga ke he tagata ne keli, ta mate ni e ia a ia, folau, fia mate, manako ke mate: muiua ke he tau mata-fakatufono ha Niu Silani ko e talahauaga ke he tagata ne keli po ke ta mate ni e ia a ia, ko e fakamooliaga kua folau mate mooli a ia mai he pulotu ne leveki e tau tagata mamate

Taute pauaki – ko e talahauaga kua muiua ni, kua keli po ke ta mate ni e ia a ia, po ke taha talahauaga ne fa logona tumau, kua fia mate e fuata ia, ka ko e falu a magaaho kua nakai manako ke mate ka kua to kaunaka/tokihala ka kau tomui tuai.

Youth suicide prevention/ Leveki fakamitaki e Tau Fanau

Ko e magaaho nei kua tohia ai e tau talahauaga nei ke puipuiaki e manamanatuaga he fuata ne kua manako ke keli, folau, po ke ta mate ni e ia a ia.

Loga foki e tau puhala lagomatai ke puipuiaki mo e nakai tokologa a lautolu ne lali ke moumou ha lautolu a tau momoui.

Fakatai pehe: ke kitia mo e iloa a ia/lautolu ne nakai maopoopo e tau manamanatuaga; moua e lagomataiaga mai he magafaoa ko e tau talahauaga mo e falu foki kua aoga ma e levekiaga/puipuiaga ma e atuhau fuata he vaha nei.

Ko e talahauaga he lau pepa, ke maaki, ne fakakite mai e tau puhala/puipuiaga/lagomatai kehekehe ma e atuhau fuata kua keli, folau, po ke ta mate ni e ia a ia.

Ka manako ke he falu a talahauaga kumi ke he:

www.spinz.org.nz

Auckland: PO Box 10318, Dominion Road, phone 09 300 7035

Christchurch: PO Box 13167, Armargh St, phone 03 366 6910

www.myd.govt.nz

www.nzhis.govt.nz

www.spinz.org.nz

